

# Karjalaisten häiden filmaus

•Filmausretkikunta Kivijärvenissä • Vienan tiellä • Elämänmeno Kivijärvenissä  
•"Vapaaehtoisesti" kolhoosiin •Laivamatka tädin kanssa •Kouluun Uhtualle •Matti  
Pirhosen oppilaana •Isän vangitseminen

## Miikkulaisen Santeri muistelee

**OSA 1 2 3 4 5**

1920-luvun lopulla, tarkemmin sanottuna vuonna 1927, Kivijärven kylän elämässä tapahtui jotakin aivan erikoista ja epätavallista. Kylään saapui filmiryhmä Leningradista! Filmiryhmän tarkoituksena oli filmata karjalaiset häät. Idean tähän hommaan oli keksinyt oma kyläläisemme Nikolai Jaakkola. Leningradissa opiskellessaan hän oli sitä haatonut ja saanut asian vireille. Oli se sitten kyläläisille ennen-

kuulumaton juhla, kun kaukaa tulleet vieraat alkoivat kuvata näitä näytelmäheitä. Eihän kylässä oltu vielä nähty edes mykkää elokuvaakaan!

Sinne tätä kummaa katsomaan minut kädestä talutettiin; olin silloin vasta kolmivuotias. Sen takia jäi mieleeni vain perin hajanaisia yksityiskohtia, juhlapukuihin suoriinnet kylän rahvas ja vaarojen asukkaat, jotka arvokkaasti seurasivat ta-

pahtumaa. Se oli suuri tapaus meidänkin perheelle, sillä morsiameksi valittiin tättimme Jeli.

Jeli oli pulska, vaaleatukkainen neitonen ja "sulhasenaan" hänellä oli Iknaton Vasselei. Vasselei asui myöhemmin Uhtualla, missä hänen talonsa oli urheilukentän vieressä. Vielä jäivät mieleni partasuiset runonlaulajat, jotka istuivat käsi kädessä penkillä ja lauloivat jotakin häämenoihin kuuluvaa.

On vain sääli, että sitä Kivijärvellä kuvattua filmiä ei nähnyt kukaan. Paluumatkalla sattui näet onnettomuus, jossa filmiryhmää kuljettanut vene kaatui Kemijoen pelätyssä Kintismän koskessa ja kaikki joutuivat

veden varaan. Siinä ryttäkässä tuo filmi katosi kuohuihin ja meni tietysti piloille.

### Kivijärvi - idän ja lännen portti

Kivijärvi oli Vienan tien porttina idän ja lännen välillä. Sekä Vienan laukkukauppiat että Suomesta päin kulkevat runoperinteen kerääjät matkasivat kylämme kautta. Vaivalloista oli matkanteko, kun vasta Vuokkiniemessä oli mahdollisuus astua veneeseen ja jatkaa soutamalla tai hyvässä myötätuudessa vaikka purjekyydillä. Niin tämä valtatie lopuksi päättyy Vienan Kemiin kuljettuu matkalaiset monilukuisten koskien kautta aina vain lähemmäk-



Morsiamena oli Miikkulaisen Jeli (vas.), morsiamen äitinä Malahvien Vasselein Anni, itettäjänä Vattsusen leski. Kakrapokkoja, morsiamen kasvinkumppaneita oli kokonainen liuta, mm. Vattsusen Iivanan Anni, Outokkaisen Puavilan Sandra, Levasen Oleksien Anni ja Palaka ja monia muita.



**Hääseremoniaan kuuluu ”lippahalle istutus”. Patvaskana Kivijärven ”filmihäissä” oli Jellesin Ortjo.**

si Valkean meren rannikkoa. Helppoa ei ollut kulku Kemijoella alavirtaankaan: milloin piti vene nuoralla laskea, milloin jopa maitse vetää rantaa pitkin. Monet kosket pystyi laskemaankin, ja sitä varten joen rantakylissä oli taitavia skorssikoita (ven. sanasta *kormssik* – siis peränpitäjä).

Kun kosket oli selvitetty, edessä oli vihdoin Kemin kaupunki ja Valkea meri. Kemi oli tuttava paikka karjalaisille. Sieltähän usein piti vetää leipäjauhot, suoläsäkit ja muut muonavarat. Oli siinä urakkaa, kun tavarakuormien kera noustiin ylävirtaan. Koskien kohdalla kaikki piti kantaa selässä eikä matkanteko muutenkaan helppoa ollut. Sen saivat kaikki Kuittijärvien rantojen eläjät monen kertaan kokea. Kun Uhtuan-Kemin maantie 1930-luvun alkupuolella vihdoin valmistui, vesireitti jäi Jyskjärven, Paanajärven ja Suopassalmen asukkaiden käyttöön.

### **Radioasema ja elokuvat**

Kansalaissodan jälkeen elämä alkoi hiljalleen elpyä. Rakennettiin paljon uutta ja

paikkakunnalle perustettiin jopa radioasema. Sen ohjelmat olivat osittain omalla vianan kielellä. Niitä ohjelmia kuuntelemaan läksimme me vatsunvaaralaiset kerran Jaakkolan Matin luo. Suuresa pirtissä oli tilaa kaikille. Itse Matti seisoi tumman pikku laatikon vieressä, jonka

päällä näkyi kaksi radiolamppua, ja pyöritteli kahta pyörää nappulaa. Tummaan laatikkoon yhdistetty kaiutin vinkui ja rätisi, mutta puhetta sieltä ei kuulunut. Ehkä siihen aikaan sattunut olemaan lähetystä.

Vähitellen Kivijärven alettiin tuoda elokuviakin.

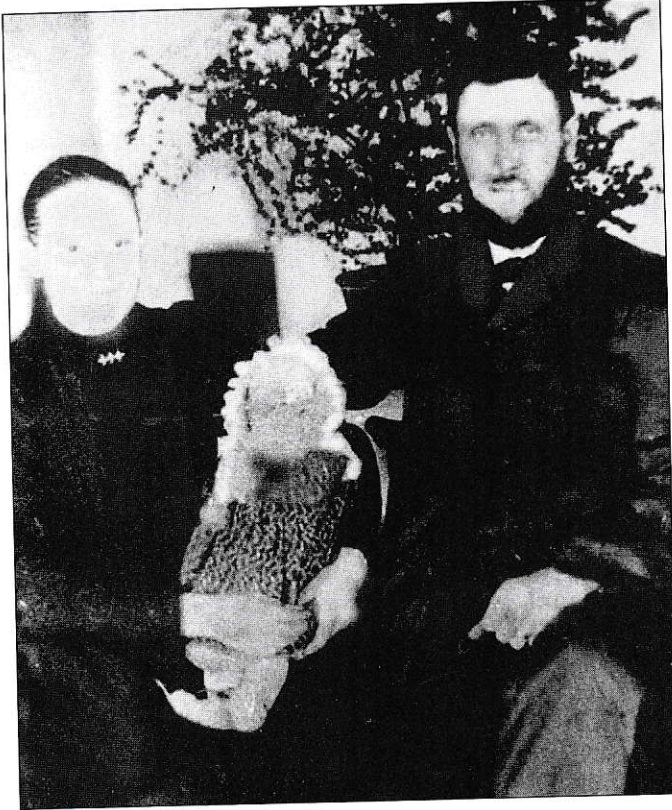


**Runonlaulajat Malahvien Vasselein pirtin seinustalle asetetulla skammilla: Outokkaini Puavila ja Omelien Teppana.**

Se oli melkoinen tapaus kylämme elämässä. Kun kylässä ei tietystikään ollut sähköä, niin elokuvakoneen hoitaja, kinomekaanikko värväsi aina dynamonpyörittäjät yleisön joukosta. Näiden ei tarvinnut ostaa pääsylippua. Muistelen nyt noita kinoseansseja hymyillen, sillä minua kiinnosti enemmän kinomekaanikon työ kuin itse elokuva. Elokuvien sisältö oli tietysti sen ajan mukainen – vallankumousta ja luokkataistelua.

1930-luvun alussa tätini Jeli ja Olga lähtivät Uhtualle tienestää etsimään. Sieltä he löysivät jopa puolisonsa, mutta molemmille naimakauppa ei onnistunut. Olga meni vaimoksi Kanadasta tulleelle Laurille (sukunimeä en muista). Jeli palasi myöhemmin takaisin Kivijärveen, missä eli poikansa kanssa aivan jatkosotaan saakka. Sodan loputtua he muuttivat Suomeen. Sen paremmin en ole selvillä heidän elämästään siellä.

Muuten veljeni Nikolai, joka aivan sodan aattona lähti tätini luo Kivijärvelle lomalle, jäi sodan sytyttyä koko ajaksi heidän perheeseensä Vatsun taloon (Jeli, ämmö, Sulo ja Nikolai).



Hilpiän Huoti ja hänen puolisonsa Okku sylissänsä Sannerin äiti.

### Maatalouden kollektivisointi

Vuonna 1930 Kivijärven muodostettiin kolhoosi. Isäni otti minut mukaan alkukokoukseen. Istuimme etummaisessa penkissä, ja kuuntelimme puheita. Kokouksessa päätettiin ”vapaaehtoisesti” liittyä kolhoosiin. Samoin päätettiin, kenen pitää luovuttaa lehmä, kenen hevonen ja tutkittiin, kellä on mitä maatalouskalustoa jne. Hiljaista oli salissa. Mitähän siitä tulee? Monella oli ikävä erota hevosestaan, mutta kun tulivat nämä uudet ajat ja kun luvattiin parempaa elämä ...

Näin lähti alkuun Kivijärven kolhoosi. Jotta työväki olisi paikan päällä, lähimmät talot Marttisenaaralta ja Hilipänaaralta siirrettiin kylään. Eipä ollut Hilipän Huotin talo uudessa paikassa semmoinen kuin seisoesaan Hilipänaaralla. Mökkipahanen siitä tuli. Muistan, miten ennen muuttoa juoksentelimme serkkuni Onton Olgan kera kamarista toiseen ja edelleen sintsiin ja porstuaan. Oli siellä tilaa! Ja ulkoapäin talo oli oikein

punamullalla maalattu. Huoti oli aikoinaan ollut kaupahommissa ja hyvin menestynyt. Okku-ämmöni oli kuin pietarilainen rouva. Hänen yskässään on äitini valokuvassa vuodelta 1902 tai 1903. Ei heillä voinut olla aavistustakaan, miten elämä vielä muuttuu.

On ihmeteltävää, miten vaarojen asukkaiden pelto-tilkut sopeutuivat kolhoosisysteemiin ja miten eläimen ja niiden lukumäärän lisääminen oli mahdollista metsäniityiltä kerätyillä heinillä. Kylän asukkaiden oli pakko tottua ylhäältä päin ohjattuun elämään. Jotta kolhoosin työpäivä aloitettiin yhtä aikaa, tallin pihalle, jos oikein muistan, oli asetettu entisen tsasounan kello. Sen soiton mukaisesti oli kaikkien kokoonnuttava aloittamaan päivän työt.

Työinnon kohottamiseksi ilmestyi seinälehti, jossa hyviä työmiehiä keuhuttiin ja laiskureita moitittiin. Oli käytössä myös punainen ja musta taulu. Punaiselle taululle merkittiin iskurit ja mustalle laiskurit. Jotta perheet tulisivat toimeen, kolhoosin johto jakoi kerran-

kaksi kuukaudessa avanssia. Lopputili oli aina vuoden päättyessä. Silloin suuren perheen isä saattoi jäädä jopa velkaan!

Lisäänsiotyönä olivat monellakin metsätyöt lähiseudun savotoilla. Sieltä aina vuotimme isän kotiin paluuta, eikä odotuksemme mennytkään hukkaan. Kesselistä löytyi joko paitakangas tai karamelli, äidille leninkikangas ja muuta sellaista.

Kun lopetin IV luokan, täti Anni hommasi minulle paikan kesäleirille Vuokkiniemeen. Leiri pidettiin siinä kaksinkertaisessa koulutalossa, joka vieläkin seisoo paikallaan. Anni-täti oli sen leirin johtaja. Tämä matka oli ensimmäinen eroamiseni perheestämme.

### Laivamatka tädin kanssa

Sitten oli edessä lähtö Uhtualle kouluun.

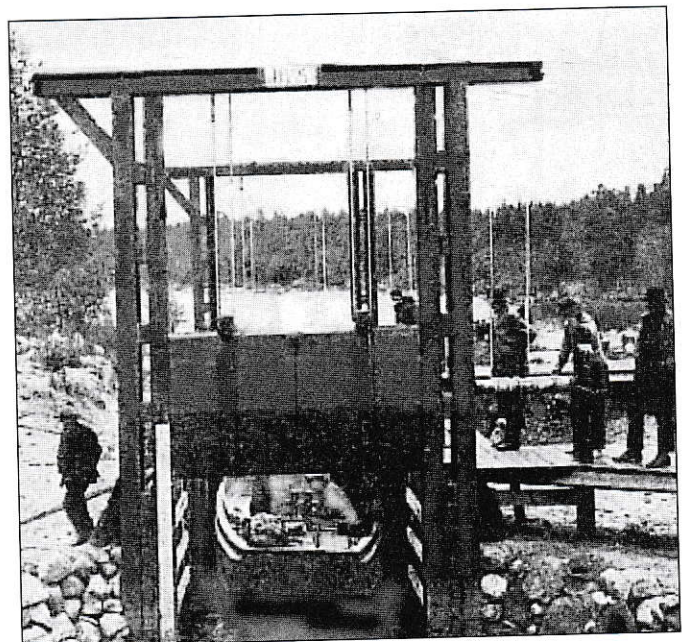
Anni-tätini kera seisoiimme Vuokkiniemen laiturilla ja odotimme postimoottorilaivan saapumista. Minulle tämä oli erityisen kiinnostava sen takia, että ensi kertaa olin lähdessä järvelle ilman airoja!

Sieltähän se moottorilalus alkoikin näkyä. Me matkustajat astuimme hyttiin ja pian alkoi matka Uhtualle. Kone pantiin käyntiin

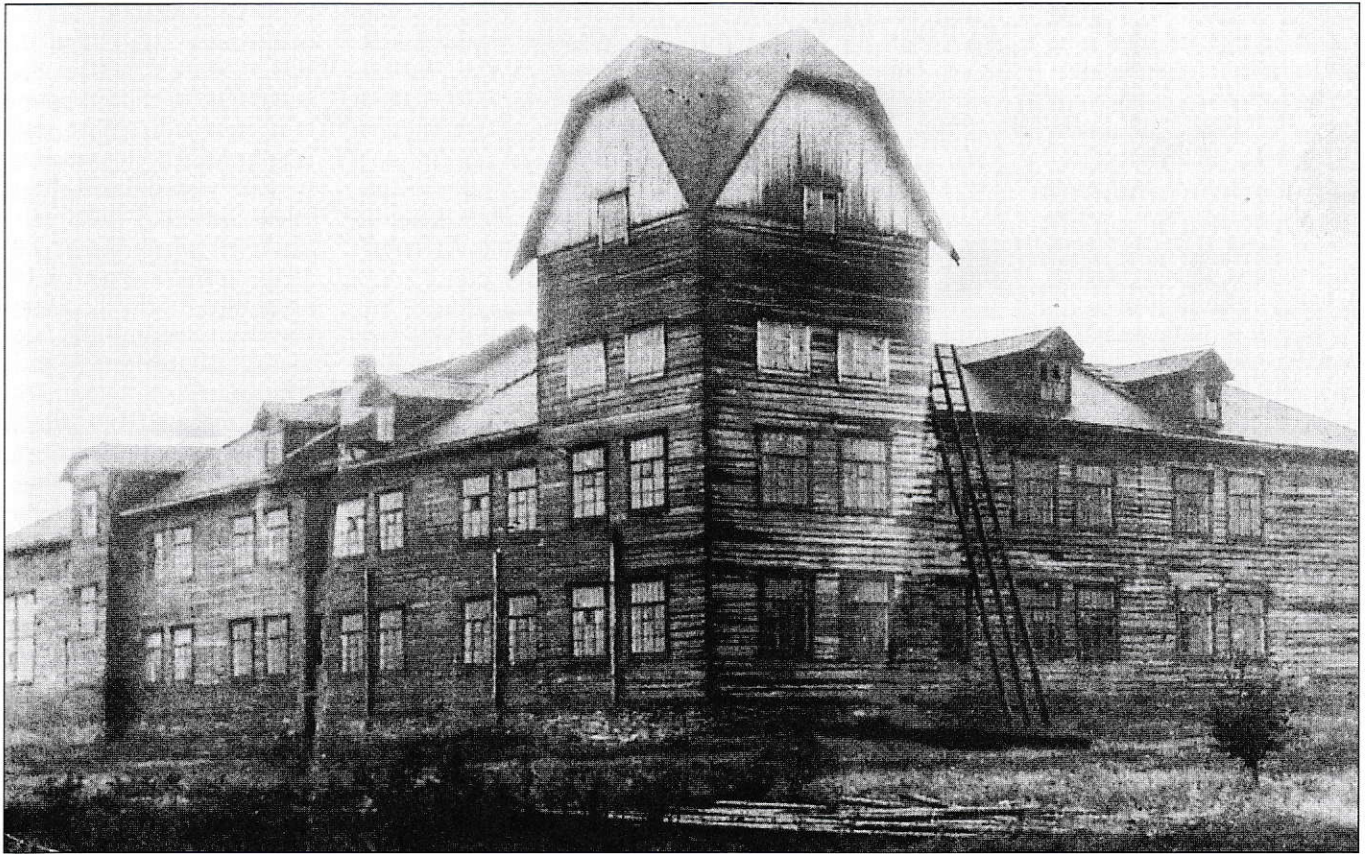
ja ”Punikki” käänsi keulansa kohti Jolmosta. Nousin kannelle ja katselimme, kun ohitimme Lietosaaren, missä olimme leiriaikana käyneet retkellä. Ulappa aukeni ja rantaviiva alkoi häipyä etäisyyteen. Edessä alkoi lähestyä jonkin ajan kuluttua saaria ja niemiä ja pian vasemmalla puolen ilmestyi Jyväskyläksen kylä. Sen jälkeen Jolmosen lussi onkin jo lähellä.

Alus lipui hiljaa lussin kammioon konemiesten keksillä ohjaamana. Nyt kammio suljetaan ja aluksemme alkaa vedenpinnan myötä laskeutua Jolmosen kosken tasolle. Portti avataan ja ”Punikki” lähtee alavirtaan kohteen ja virran viemänä kohti Enonsuuta. Siitä noin kymmenen kilometripästä olemmekin jo perillä - Uhtualla. Uhtusaaren saaren ohitettuamme alkaakin jo näkyä edessäpäin kylä ja piirikeskus, jonka talot ovat nauhana pitkin koko rannan. Aluksemme oikealla puolella huomaa kaksi höyrylaivaa, joista nousee hieno savu. Ne ovat hinauslaivoja, joilla tukit hinaetaan Jyrähmän kosken niskalle. Siitä alkaa niiden matka alas Kemin sahoille.

Aluksemme kiinnitetään laiturin ja nousemme rannalle. Huomasin heti, että vanhan sillan viereen oli nyt rakenteilla uusi silta, joka



Jolmosen lussi (sulkukammio) helpotti vesiliikennettä Uhtuasta etelään päin.



**Uhtuan keskikoulu (karjalainen – toinen koulu oli venäläinen) 1930-luvulla. Koulurakennus paloi sodan aikana, kun tykinammuksia alkoi putoilla kylään.**

sitten oli käytössä jopa 1980-luvun loppupuolelle asti. Anni-täti vei minut lähellä oleviin talous – ja ruokatavarakauppoja katsomaan. Oli siellä näkemistä! Kaupoissa paloivat sähkölamput, joita en vielä ennen ollut nähnyt. Uutta ja ihmeellistä minulle olivat myös autot, joita huristeli tämän tästä katuja pitkin. Monet talot olivat kaksikerroksisia, piirineuvoston talo osin kolmikerroksinenkin.

Suuntasimme matkamme kohti Lamminpohjaa, mistä polku johti Ojalanperässä olevaan tätimme ja hänen perheensä kaksihuoneiseen taloon, jota sanottiin tallitaloksi. Ei siinä talossa liikoja neliömetrejä henkeä kohti ollut, mutta sopuhan sijaa antaa. Sinne oli minunkin sovittava.

### **Matti Pirhosen oppilaaksi**

Uhtuan keskikoulu sijaitsi nykyisen Lenininkadun luoteispäässä lastenkodin vieressä Uhutjoen rannalla, missä jyrkkä hiekkaranta kosketti vanhaa kalmismaa-

ta ja satavuotisten petäjien varjostamina seisovat samaltuneet kropsnitset. Siihen kouluun oli päämääräni päästä. Niin syksyllä 1937 koulunkäyntini jatkui Uhtualla. Äitini pyynnöstä setäni perhe otti tehtäväkseen kustantaa minut Uhtuan keskikouluun. Jälleen satuin naapurin tyttö Vatsun Oksenien kera samalle luokalle.

Opettajana oli nyt Matti Pirhonen, josta tuli myös viimeinen opettajani, kun lopetin koulun päätyttyäni 7. luokan. Siihen aikaan se oli riittävä oppitaso. Uhtualla oli silloin kyllä 10 luokkaa, mutta niin pitkälle perheellä ei ollut mahdollisuuksia minua kouluttaa.

Opetus Uhtuan keskikoulussa oli erinomaisen korkealla tasolla. Siitä ovat todisteena sen kasvattamat kansalliset kirjailijat, jotka aivan viime vuosien asti ovat merkittävästi vaikuttaneet Karjalan kulttuurielämään.

Uhtualla opiskellessani käsityöopettajana oli Aatami Rossi. Hänen poikansa Alpon kera istuimme jopa samassa pulpetissa. Fysiikan opettajana oli Aarne Laitinen. Sodan

jälkeen hän palasi Uhtualle ja jatkoi opetustyötä kuolemaansa asti. Aarne Laitinen oli perheemme ystävä ja pidetty vieras juhliissamme. Hän oli ahkera valokuvauksen harrastaja. Kerran huvimatalla me kaikki kiipesimme lähimetsässä puuhun ja Aarne rihmalla rapsautti kuvan. Tuo kuva säilyi evakoon lähtemiseen asti.

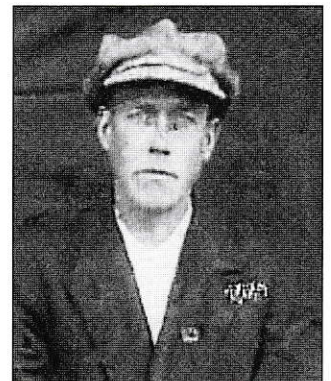
Koulussa oli silloin pakko opiskella uutta keino-koista karjalan kieltä. Siinä käytettiin venäläisiä kirjaimia ja sekaisin sanoja eri murteista, jopa karjalaistetuja venäjän kielen sanoja. Se kieli huvitti meitä oppilaita, mutta niin myös usein opettajiakin. Onneksi uusi kielikokeilu jäi vain parin vuoden pituiseksi jaksoksi

### **Perheenpää vangitaan**

Elimme niitä kauheita vainovuosia. Ihmisiä katosi sieltä täältä tien tietämättömiin. Sanomalehdet pauhasivat kansanvihollisista, joille oli annettava kuolemantuomio, kun rahvas sitä vaati. Kodeissa näistä asioista

puhuttiin vain hiljaisesti omien kesken; kukin odotti omaa kohtaloaan.

Meidänkin perheemme vuoro tuli. Kerran välitunnilla Oksenie hiljaa kuiskasi korvaani: ”Tuattos on vangittu”. - Se oli kuin laukaus pimeästä. Nyt minä siis olen kansanvihollisen poika! Heti tuli mieleen, mitenpä nyt eletään, kun isää ei ole? Miten äitini ja veljeni tulevat toimeen?



**Nikolai Lesonen**

Yrjö-veljeni on muisteltu tuota hetkeä näin:

”27. maaliskuuta yöllä oveen koputettiin. Kun isä nousi ja avasi oven, hänen käskettiin suorita ja lähteä

kyläneuvostoon. Rajavartioaseman päällikkö Kulakov ja sotilas kiväärin kera tekivät kotitarkastuksen ja takavari-koivat haulikon, kun muuta "vaarallista" ei löydetty. Äitini itkusta he eivät välittäneet mitään. Olihan tämä heille tuttua työtä. Niin isä pani päälleen sen ainoan pukunsa ja lähti viimeiselle tielleen".

Isä oli tuolloin vain 38-vuotias. Vasta 1958 alettiin vähitellen selvittää kadonneiden ihmisten kohtaloja. Oli menossa Hrutshevin suojasään aika, ja Stalinin henkilökultti oli kumottu.

Meidän kylästämmä vangittiin ja ammuttiin ainakin seuraavat:

Ensimmäisenä kolhoosin puheenjohtaja

Lesonen Iivana Kirilänpoika, synt. 1905, vangittu 22.1.37, ammuttu Karhumäessä 5.9.37,

Karhujeva Jelena Ipatintyttö, synt. 1890, vangittu 4.11.37, kuollut vankileirillä,

Jaakkola Matti Aleksinpoika, synt. 1865, vangittu 14.12.37, ammuttu Petroskoissa 28.9.37,

Pirhonen Iisakki Larinpoika, synt. 1871, vangittu 30.12.37, ammuttu Karhumäessä 20.1.38,

Lesonen Paavo Huotinpoika, synt. 1899, vangittu 30.12.37, ammuttu Petroskoissa 24.2.38,

Ranne-Rettijev Otto Iivananpoika, synt. 1881, vangittu 7.1.38, ammuttu

Petroskoissa 6.3.38, saman päivänä Törsömössä vangittiin Remsujev Vasili Sissonpoika, synt. 1867. Hänet ammuttiin Karhumäessä 20.1.38,

Martinov Matti Riijonpoika, synt. 1865, vangittu 16.1.38, ammuttu Karhumäessä 22.4.38,

Dorofjev Matti Mironanpoika, synt. 1909, vangittu 26.1.38, ammuttu Karhumäessä 5.3.38,

Lesonen Nikolai Aleksinpoika, synt. 1901, vangittu 27.3.38, ammuttu 20.4.38

Lesonen Anton Ontonpoika, synt. 1906, vangittu 22.3.38, ammuttu 3.10.38,

Isäni kohtalosta kerron seuraavaa: Saamassamme todistuksessa 19.11.1958 sa-

notaan, että häntä koskeva oikeusjuttu oli lopetettu 1.11.1958 eli siis 20 vuoden kuluttua! Sitä ennen saimme kuitenkin todistuksen, että isämme oli kuollut tuberkuloosiin vankileirillä 15.4.1944. Sitten tuli vielä todistus A-19 päiväyksellä 7.8.1990, jonka mukaan isä oli ammuttu 8.5.1938. Onko tässä maassa totuutta olemassa ollenkaan? Tekee johtopäätöksen, että suurin osa näistä viranomaisten "todistuksista" on tuulesta kerättyjä, keksittyjä. Sinne unholaan katosivat vuosisadan parhaat ja kykenevät miehet. Karjalan kansan oli pakko kestää.

(jatkuu seur. numerossa)

## Perinnelauluryhmä Pitk'Randaane vasta-vierailulla ja "kirkkomatalla" Salossa

Muurlan Evankelinen opisto teki viime kesän heinäkuussa kurssimatkan Itä-Karjalaan. Matkan pääkohde oli Kuujärvi, missä matkalaiset viihtyivät pari yötä majoittuneina perheisiin. Näin syntyi uusia ystävyys-suhteita, joiden seurauksena virisi yhteydenpitoa kahden kulttuurin välillä lähinnä kirjeenvaihdon muodossa. Kielivaikeuksista selvitettiin **Väinö Pahomovin** ystävällisellä avustuksella.

Kuujärvellä matkalaisia, joita oli 40, viihdytti ja ihastutti ensisijassa asukkaiden välitön ystävällisyys ja vieraanvaraisuus, Paloniemen nostalginen miljö, Väinö Pahomovin tarinat ja perinnelauluryhmä Pitk'Randaasen esitykset. Viimeksi mainittu ihastus johti vastavierailuun Muurlaan ja Suomen Saloon. Puuhamiehinä olivat matkan johtaja rovasti **Kauko Sainio, Pekka Rintola, Pasi Venho ja Ulla Virtaperko**. Allekirjoittanut toimi välittäjänä ja huoltojoukoissa.

13 kuorolaista, joiden keski-ikä oli noin 70 vuotta, saapui perjantai-iltana 14 tunnin automatkan jälkeen



Perinnelauluryhmä Pitk'Randaaset kokosi runsaasti kuulijoita Salossa.

Muurlan Opistolle väsyneinä, mutta onnellisina ja majoittuivat Senaattorilaan runsaan iltapalan jälkeen. Seuraavana päivänä oli Pitk'Randaasen pääesiintyminen Salon Urheilutalolla Asemiesillä. Muita esiintyjä olivat Salon seudun Veteraanilaulajat, Salon VPK:n soittokunta, Uhtuan She-

meikka **Jari Helmisaari** ja Evakkoreesta tunnettu **Erkki Liikanen**, juontajana toimi **Ossi Helin**.

Yleisömenestys ylitti kaikkien odotukset. Noin 1200 henkeä oli tullut seuraamaan illan ohjelmaa, joka väliaikoinen kesti kolme tuntia.

Pitk'Randaaset uusissa esiintymisasuissaan lauloi-

vat vanhoja lyydinkielisiä lauluja sydämensä pohjasta tuoden tuulahduksen kotiseudultaan, sen menneisyydestä, suoraan kuulijoiden sydämiin.

Sunnuntai, Marian ilmestymispäivä, oli surullinen. Aloitimme päivän Muurlan kirkossa, missä rovasti Kauko Sainio piti saar-